

**МІЖНАРОДНА МІСІЯ ЗІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ
ЗА ПОЗАЧЕРГОВИМИ ВИБОРАМИ ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
30 ВЕРЕСНЯ 2007 РОКУ**

ЗАЯВА ПРО ПОПЕРЕДНІ РЕЗУЛЬТАТИ ТА ВИСНОВКИ СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Київ, 1 жовтня 2007 р. Міжнародна місія зі спостереження за позачерговими виборами до Верховної Ради України 30 вересня (ММСВ) є спільним заходом Бюро з демократичних інститутів та прав людини ОБСЄ (ОБСЄ/БДПІЛ), Парламентської Асамблеї ОБСЄ (ПА ОБСЄ), Парламентської Асамблеї Ради Європи (ПАРЄ), Європейського Парламенту (ЄП), та Парламентської Асамблеї НАТО (ПА НАТО).

Ця заява про попередні результати та висновки оприлюднюється до завершення виборчого процесу, тобто до підрахунку голосів, оголошення остаточних результатів, розгляду можливих післявиборчих скарг та апеляцій та набуття повноважень новообраними народними депутатами України.

Вибори оцінюються згідно із зобов'язаннями ОБСЄ та Ради Європи, іншими міжнародними стандартами демократичних виборів, а також вимогами національного законодавства. Остаточна оцінка виборів залежатиме, зокрема, від проведення решти етапів виборчого процесу. ОБСЄ/БДПІЛ опублікує вичерпний заключний звіт за результатами спостереження, включно з рекомендаціями щодо можливих удосконалень, приблизно через два місяці після завершення виборчого процесу. ПАРЄ представить свій звіт на засіданні Постійного Комітету ПАРЄ 23 листопада у Братиславі.

ПОПЕРЕДНІ ВИСНОВКИ

Позачергові вибори до Верховної Ради України, що відбулися 30 вересня 2007 р., були проведені здебільшого у відповідності до зобов'язань ОБСЄ та Ради Європи, а також інших міжнародних стандартів демократичних виборів, й підтвердили наявність відкритого конкурентного середовища для здійснення виборчого процесу. Політичне розмаїття учасників виборчих перегонів надало виборцям широкі можливості вибору з 20-ти політичних партій та виборчих блоків, зареєстрованих в умовах загальної прозорості та відкритості для всіх бажаючих. Існувала повага до свободи зібрань і свободи слова. День виборів пройшов спокійно, процес голосування та підрахунку голосів загалом відбувався організовано та прозоро, без суттєвих регіональних розбіжностей.

Хоча загалом виборче законодавство забезпечує основу для проведення демократичних виборів, нещодавні зміни та доповнення до закону, прийняті як частина компромісу для подолання політичної кризи, негативно позначилися на виборчому процесі. Особливе занепокоєння викликали незадовільна якість списків виборців, загроза позбавлення прав волевиявлення тих виборців, які перетинали державний кордон після 1 серпня, та відсутність можливості голосування на цих позачергових виборах за відкріпними посвідченнями. Також предметом занепокоєння стало скасування законодавчих норм, що забезпечували чесність голосування громадян за місцем їхнього перебування.

Серед позитивних аспектів виборчого процесу варто відзначити, зокрема, наступні:

- Передвиборча кампанія відбувалася у спокійній атмосфері за лише поодинокими виключеннями. Партії та блоки в цілому мали можливості безперешкодно донести свої політичні програми до електорату.
- Розмаїття середовища ЗМІ дозволило забезпечити широке висвітлення перебігу передвиборчої кампанії й, таким чином, надати виборцям можливість зробити поінформований вибір. Учасники передвиборчих перегонів мали можливість представити свої виборчі платформи у державних засобах масової інформації.
- Центральна виборча комісія (ЦВК) ефективно впоралася з більшістю технічних аспектів підготовки до виборів.
- У спостереженні за перебігом виборів брала участь значна кількість внутрішніх та міжнародних спостерігачів.
- Окружні виборчі комісії (ОВК) керували процесом підготовки до виборів переважно відкрито й прозоро.
- Адміністративні суди та суди загальної юрисдикції доклали справжніх зусиль до прозорого та своєчасного розгляду справ.
- На всіх рівнях управління виборчим процесом були добре представлені жінки.

Водночас, були виявлені також і негативні моменти:

- Складанню списків виборців перешкоджали відсутність чіткого розмежування повноважень між відповідними державними установами, а також певні технічні проблеми, які негативно позначилися на якості списків виборців та забезпеченні загального виборчого права.
- Рішення щодо виключення зі списків виборців тих громадян, які виїхали з країни після 1 серпня й не були зареєстровані як такі, що повернулися в Україну до 26 вересня, викликало занепокоєння щодо позбавлення цієї групи громадян їхнього права голосу, дискримінації, зловживання приватною інформацією про особу, та непрозорості.
- Поширена серед членів ЦВК практика голосування по важливих питаннях відповідно до партійної приналежності іноді шкодила роботі комісії та призводила до затримок з ухваленням певних рішень – зокрема, роз'яснення щодо голосування за місцем перебування.
- Неспроможність або небажання Конституційного суду виконувати свої обов'язки та забезпечити своєчасний розгляд подань, пов'язаних з підготовкою до виборів.
- Скасування можливості голосувати на позачергових виборах за відкріпними посвідченнями.
- Залишилося занепокоєння щодо відсутності прозорості у питаннях прав власності на ЗМІ, відсутність громадського каналу мовлення та незалежного регуляторного органу з питань ЗМІ, а також факти прихованої політичної реклами.
- Роздача партіями матеріальних заохочень виборцям під виглядом добродійної діяльності.
- Положення виборчого законодавства, за якими політична партія або блок можуть реорганізувати свої списки кандидатів або зняти кандидата після його реєстрації.
- Незаконна передвиборча агітація з боку державних службовців та місцевих посадових осіб, які не були кандидатами у депутати ВРУ.
- Недостатній рівень представництва жінок у списках кандидатів у депутати – особливо у «прохідній» частині списків.

День виборів

День виборів пройшов спокійно, процес голосування в цілому відбувався організовано та прозоро. Спостерігачі ММСВ оцінили як «добре» або «дуже добре» процес голосування як на 98% відвіданих ними виборчих дільниць. Значних регіональних розбіжностей у проведенні голосування помічено не було. Основні проблеми, помічені під час голосування, стосувалися списків виборців. У деяких випадках спостерігачі були свідками того, як виборцям було відмовлено в голосуванні. Не було узгодженості у використанні даних списків, надісланих до ОВК Державною прикордонною службою України. Чимало спостерігачів, які працювали у різних куточках України, повідомили, що виборці, чий прізвища були позначені чи викреслені, тим не менш отримали можливість проголосувати. Було отримано кілька повідомлень про незабезпечення таємності процедури голосування, а також про окремі факти голосування від імені відсутньої особи. Сторонні особи були помічені на 4% відвіданих виборчих дільниць, але при цьому надійшло лише чотири повідомлення про незаконне втручання у роботу дільничних комісій.

Підрахунок голосів отримав оцінку «добре» або «дуже добре» у 94% звітів без будь-яких значних регіональних розбіжностей. Хоча деякі ДВК неповністю забезпечили дотримання всіх необхідних процедур, а кожна десята ДВК мала проблеми із заповненням протоколів результатів голосування, були відзначені лише поодинокі випадки виникнення серйозних проблем. Дотримання процедур звірки та остаточного підрахунку голосів у ОВК переважно отримало позитивну оцінку (у 86% звітів про результати спостереження). Водночас, у 9% звітів відзначено втручання або керування роботою ОВК з боку сторонніх осіб; крім того, майже у половині випадків спостерігачам було відмовлено у доступі до кімнати, де відбувалося внесення даних про результати голосування до комп'ютера з метою їх подальшої передачі до ЦВК.

Незважаючи на те, що виборчий процес об'єктивно перебігав за доволі складних обставин, залишається очевидною потреба подальшого укріплення виборчого законодавства. Після завершення виборчого процесу всім представленим у новообраному Парламенті політичним силам необхідно буде зосередити свої зусилля на проведенні необхідних реформ, з особливим наголосом на конституційній базі, для подальшої консолідації демократичних процесів в Україні.

Представлені у складі ММСВ організації заявляють про свою готовність далі надавати підтримку державним органами, політичним партіям та організаціями громадянського суспільства у їхніх зусиллях з вдосконалення виборчого процесу у відповідності до зобов'язань ОБСЄ та Ради Європи, а також міжнародних стандартів демократичних виборів.

ПОПЕРЕДНІ РЕЗУЛЬТАТИ СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Загальна інформація

Позачергові вибори до Верховної Ради України 30 вересня стали п'ятими парламентськими виборами з часів набуття Україною державної незалежності у 1991 р. Після останніх виборів до Верховної Ради України, які відбулися 26 березня 2006 року, кількомісячні переговори між «Нашою Україною» (НУ), Блоком Юлії Тимошенко (БЮТ) та Соціалістичною партією України (СПУ) щодо створення парламентської коаліції зайшли у глухий кут, після чого СПУ приєдналася до парламентської більшості, утворивши правлячу коаліцію разом з

Партією регіонів (ПР) та Комуністичною партією України (КПУ). Коаліція висунула Віктора Януковича своїм кандидатом на посаду Прем'єр-міністра, й Президент України Віктор Ющенко згодом погодився з цією пропозицією.

Перехід деяких опозиційних депутатів (з НУ та БЮТ) до лав правлячої коаліції призвів у березні 2007 р. до кризи, оскільки Президент України визнав такий перехід неконституційним та видав указ про проведення наприкінці травня ц.р. позачергових виборів до Верховної Ради України. Криза завершилася 27 травня укладанням угоди між Президентом, Прем'єр-міністром та Головою Верховної Ради України. Це відкрило шлях новому президентському указу, який встановив датою проведення позачергових виборів до Верховної Ради України 30 вересня ц.р.

Виборча система та законодавча база

Парламент України (Верховна Рада) складається з 450-ти народних депутатів, які обираються в рамках єдиного загальнодержавного виборчого округу на п'ятирічний строк. Місця розподіляються пропорційно за списками партій, які отримали більше трьох відсотків усіх поданих голосів виборців. Реєструвати списки кандидатів можуть лише партії та блоки, оскільки виборче законодавство не дозволяє індивідуального висування окремих кандидатів.

Проведення виборів до ВРУ регулюється переважно Конституцією України та Законом України "Про вибори народних депутатів України" (закон про вибори до ВРУ, ЗВНД), прийнятим у 2004 р. з останніми змінами та доповненнями від 1 червня 2007 р. Їх доповнюють низка інших законів та постанови ЦВК. Незважаючи на останні зміни та доповнення, законодавча база все ж може забезпечити основу для проведення демократичних виборів; утім, для належного її виконання необхідна політична воля усіх основних учасників процесу. Законодавча база далі лишається надто складною, а деякі з її положень продовжують суперечити одне одному.

Незважаючи на те, що кілька змін та доповнень до ЗВНД вже врахували попередні рекомендації ОБСЄ/БДПЛ та Ради Європи, деякі інші поправки, прийняті нещодавно як компромісне рішення, спрямоване на припинення політичної кризи в країні, негативно позначилися на процесі та викликали занепокоєння. Це стосується, зокрема: положень щодо голосування громадян за місцем перебування; суперечливих процедур складання списків виборців, а також скасування можливості голосування за відкріпними посвідченнями, якою під час виборів до ВРУ 2006 р. скористалося більше 50000 виборців. Було також вперше запроваджено вимогу щодо участі у голосуванні не менш як 50% виборців як умову визнання виборів такими, що відбулися. Необхідно відзначити, що вимога стосовно явки виборців потенційно загрожують появою циклів невдалих виборів.

Крім того, ухвалення Верховною Радою, каденція якої завершується, доповнення до ЗВНД, яке передбачає виключення зі списків виборців тих громадян, які виїхали з країни після 1 серпня й не були зареєстровані як такі, що повернулися в Україну до 26 вересня, призвело до ризиків позбавлення таких громадян їхнього права вибирати, дискримінації, зловживання приватною інформацією про особу та непрозорості. Через бездіяльність Конституційного суду цю проблему так і не було вирішено. Викреслення зі списків виборців імен тих українських виборців, які виїхали за межі країни, суперечить загальному виборчому праву, проголошеному Статтею 70 Конституції України, а також нормам надання права голосувати, зазначеним у п. 1 та 2 Статті 2 ЗВНД. Це також суперечить нормам Європейської конвенції з прав людини, параграфу. 7.3 Копенгагенського документа ОБСЄ 1990 р., а також нормам «Кодексу доброї практики у виборчих питаннях» Венеціанської Комісії.

Крім того, досі чекають на впровадження декілька минулих рекомендацій, зокрема, щодо скасування можливості голосувати «проти всіх», а також щодо можливості використання неправильно заповнених бюлетенів та голосів «проти всіх», які не відтворюють певний вибір виборця, у загальному підрахунку голосів для наступного розподілу місць у парламенті.

Управління виборчим процесом

Управління виборчим процесом під час останніх виборів здійснювала трирівнева система виборчих комісій, що складалася з Центральної виборчої комісії (ЦВК), 225-ти окружних виборчих комісій (ОВК) та 33,974 дільничних виборчих комісій (ДВК). Для голосування поза межами країни було створено окремий виборчий округ, де управління виборчим процесом здійснює ЦВК та Міністерство закордонних справ. Нещодавніми поправками до ЗВНД запроваджено представництво політичних партій у виборчих комісіях усіх рівнів, однак право призначення членів комісій застережене лише для п'яти парламентських фракцій, зареєстрованих на початку роботи ВРУ цієї каденції.

ЦВК ефективно керувала більшістю адміністративних аспектів організації цих виборів. Засідання ЦВК відбувалися регулярно й як правило, за присутності кількох представників з правом дорадчого голосу, представників ЗМІ та акредитованих спостерігачів.

Меншою була ефективність ЦВК під час ухвалення рішень з питань, по яких пріоритетні позиції політичних партій, що призначили членів ЦВК, розбігалися – це були, зокрема, питання реєстрації деяких кандидатів або розгляд скарг щодо ведення передвиборчої кампанії. Незважаючи на два судові рішення, ухвалені ще у серпні, ЦВК не змогла вчасно надати рекомендації щодо застосування положень про голосування виборців за місцем їхнього перебування, ухваливши необхідну форму заяви щодо голосування за місцем перебування та відповідні пояснення лише 18 та 20 вересня. Центральна виборча комісія не встановила єдиної обов'язкової процедури розподілу окружними виборчими комісіями керівних посад у ДВК. Крім того, під час ухвалення ЦВК рішень у скаргах думки її членів розділялися відповідно до лінії партій, які вони представляли.

Окружні виборчі комісії (ОВК) відкрито і прозоро керували процесом підготовки до виборів. Проте, на створенні ОВК дільничних виборчих комісій (ДВК) негативно позначилися проблеми деяких політичних партій з використанням їхньої відповідної квоти посадових призначень, а також запізнення з заміною вибулих членів ДВК. Як наслідок, проведення перших засідань у деяких ДВК довелося відкласти через відсутність необхідного кворуму з двох третин членів. Чимало ДВК не мали ані часу, ані достатніх ресурсів для виконання своїх обов'язків у передвиборчий період. Зокрема, відзначалися проблеми з внесенням змін до списків виборців як через брак часу, також і через помилки у списках, наданих ОВК. ДВК також не мали часу та ресурсів для перевірки заяв громадян на голосування за місцем перебування, почасти через запізнілу ухвалу ЦВК відповідних рішень щодо цього.

Реєстрація виборців

Проекти списків виборців (СВ) для цих виборів готувалися 679 робочими групами. При підготовці СВ для виборів 30 вересня робочі групи мали брати за основу надану ЦВК електронну версію проектів СВ для виборів 2006 року, паперові копії з місцевих державних архівів, а також відомості, що надавалися десятима центральними органами влади. Робочі групи були загалом добре організованими, тому призначений на 12 вересня кінцевий термін подання проектів СВ до ОВК був переважно витриманий.

Складанню точних списків виборців перешкождали відсутність чіткого розмежування повноважень між відповідними державними установами та певні технічні проблеми. Частково це було наслідком прийнятих у 2007 р. поправок до ЗВНД, згідно з якими, на відміну від практики, що застосовувалася у 2006 році, робочі групи мали направляти проекти СВ безпосередньо до ОВК замість того, щоб спочатку надсилати їх до ЦВК. Крім того, відсутність загальнодержавної бази даних реєстрації виборців унеможливила перехресну перевірку наявності імовірних множинних записів. Інколи якість списків виборців ставала приводом для політичних сутичок під час передвиборчої кампанії.

Більше того, за інформацією ЦВК, через несумісність того програмного забезпечення, яке використовувалося для складання списків виборців у 2006 р., з тим, що застосовувалося для їх складання у 2007 році, робочим групам довелося заново ввести близько 11 млн. записів. Це імовірно ще більше погіршило точність даних у СВ. Крім цього, оскільки виправлення, внесені до проектів СВ у 2006 р. після громадського ознайомлення з ними, лишилися лише у паперовому варіанті, у нинішніх проектах СВ імовірно повторювалися деякі виявлені у 2006 р. помилки.

Після передання робочими групами проектів СВ до ОВК, політичні партії та групи громадських активістів взялися до оцінки якості підготовки проектів СВ в рамках загального процесу громадського контролю. За повідомленнями спостерігачів МСВ ОБСЄ/БДПЛ та місцевих спостерігачів, якість проектів СВ у різних регіонах країни була неоднаковою. Представники опозиції оприлюднили свої документально обгрунтовані занепокоєння щодо неточності проектів СВ, поданих робочими групами у окремих областях, в тому числі, щодо значної кількості імовірних множинних записів. Деякі ОВК – наприклад, ОВК № 48–51 (Донецька область) та ОВК № 62 (Житомирська область) – мали відправляти проекти СВ назад до робочих груп по подальше опрацювання. При цьому, якщо робочі групи ОВК № 48–51 активно взялися до виправлень та повернули оновлені списки вже за 2 дні, робочі групи ОВК № 62 заявили про неможливість виправлення списків виборців і повернули їх назад до ОВК без змін.

Згідно з доповненнями 2007 р. до ЗВНД та у відповідності до рішення, ухваленого Верховною Радою, каденція якої минає, Державна прикордонна служба України (ДПСУ) почала з 1 серпня реєструвати громадян України, які виїздили за кордон або поверталися у країну, з метою ви креслення зі списків даних тих виборців, які не повернулися в Україну до 24:00 26 вересня. МСВ ОБСЄ/БДПЛ направила до ДПСУ запит щодо отримання підсумкової інформації, накопиченої за період з 1 серпня ц.р., але запит було відхилено з підстав конфіденційності інформації. Проте, ЦВК 28 вересня таки передала дані щодо кількості виборців, які мають бути викреслені зі списків.

27 серпня Президент зробив подання до Конституційного суду щодо конституційності відповідних положень; те саме зробили й 54 народні депутати від ПР. Через бездіяльність Конституційного суду питання лишилося нерозглянутим. Відповідно, Державна прикордонна служба України на виконання покладеної на неї процедури направила 26 вересня до органів управління виборчим процесом список з іменами 570914 громадян для їх ви креслення зі списків виборців. Цифри значно відрізнялися залежно від області – від шести відсотків усіх громадян, що мають право голосувати, в Ужгородській області, до трьох відсотків у Івано-Франківській області та більше 2,5% у Львівській, Тернопільській та Чернівецькій.

В рамках подальших зусиль до оновлення СВ Уряд направив працівників органів внутрішніх справ по оселях громадян з метою перевірки дійсного проживання останніх за місцем реєстрації. Це було зроблено на підставі трьох постанов Кабінету міністрів, які згодом були призупинені Президентом як неконституційні, що відповідно поставило під сумнів правомірність дій органів МВС.

За оцінками ПР, зробленими на підставі екстраполяції зібраних органами МВС даних, кількість громадян України, що проживають за кордоном, становить близько 5 млн. ПР зазначила, що імена таких громадян, після встановлення їхньої особи, мають бути викреслені з СВ в рамках загального уточнення СВ. Аналогічну думку висловив також Міністр внутрішніх справ. 25 вересня Київський окружний адміністративний суд своїм рішенням визнав зазначені дії органів МВС незаконними.

Реєстрація кандидатів

Протягом законодавчо визначеного терміну ЦВК зареєструвала загалом 20 списків кандидатів у депутати ВРУ, поданих політичними партіями та блоками; всього було подано на реєстрацію 4857 кандидатів. Початкова відмова ЦВК від реєстрації БЮТ була оскаржена блоком у Київському окружному адміністративному суді, котрий 14 серпня ухвалив рішення, яким зобов'язав ЦВК зареєструвати список блоку. 4 вересня той самий суд відмінив рішення ЦВК щодо реєстрації колишньої молодіжної громадської організації «ПОРА» як окремого суб'єкту виборчого процесу та зобов'язав ЦВК викреслити «ПОРУ» з виборчого бюлетеню. В цілому процес реєстрації кандидатів був відкритим для всіх бажаючих й відбувався у прозорих та відкритих умовах.

Умови передвиборчої агітації

Передвиборча агітація проходила у спокійних умовах й відзначалася широким масштабом охоплення. Вільна реєстрація партій та блоків надала виборцям справжню можливість вибору серед широкого розмаїття політичних варіантів.

Передвиборча кампанія проходила переважно без випадків конфронтації. Жодна з партій, з представниками яких зустрічалися спостерігачів ММСВ, не висловила будь-яких зауважень щодо можливостей зустрічі з виборцями. Траплялися поодинокі інциденти (пошкодження наметів у Донецьку, напад на кандидата від партії «Свобода» в Івано-Франківську), котрі самі партії вважали пов'язаними з передвиборчою кампанією, але природа та масштаби таких інцидентів лишалися незначними. Деякі представники непарламентських партій висловлювали своє незадоволення скороченим терміном передвиборчої кампанії, але при цьому більшість з них вважали, що одного місяця передвиборчої кампанії та наявних обсягів агітаційної інформації виборцям було досить, аби сформувати власну думку. Найбільше виділялися під час передвиборчої кампанії ПР, БЮТ та НУ-НС як три найбільші парламентські групи.

Однією з проблем, яка вийшла на передній план під час передвиборчих перегонів, стала передвиборча агітація державними службовцями та посадовцями, що не належали до числа кандидатів. Незважаючи на те, що ЗВНДУ чітко забороняє державним посадовим особам займатися політичною агітацією окрім випадків, коли вони належать до списку певної партії чи блоку, багато посадовців взяли відпустку для того, аби очолити виборчі штаби або періодично агітувати за ту чи іншу партію або блок. Хоча за цим були помічені серед деяких голів облдержадміністрацій, що належали до НУ-НС, траплялися випадки політичної агітації також з боку місцевих голів адміністрацій та інших державних посадовців, які належали до

інших партій та блоків: БЮТ, ПР, СПУ тощо. На більш високому рівні з деяких партійних виборчих штабів звучала критика на адресу Президента, який відкрито агітував за НУ-НС. Крім того, НУ-НС зажадав розслідування випадків використання Прем'єр-міністром Януковичем державних вертольотів під час проведення передвиборчої кампанії ПР, а також направив до суду скаргу проти Міністра внутрішніх справ через його агітацію за СПУ (детальніше про обидва випадки див. Розділ «Скарги та апеляції» нижче). При цьому випадків зловживання посадовими особами державних ресурсів було відносно небагато.

Деяке занепокоєння викликали випадки надання партіями матеріальних заохочень виборцям під приводом здійснення добродійної діяльності. Обсяги такої допомоги коливалися від безкоштовного надання шкільного чи медичного обладнання до роздачі громадянам велосипедів, одягу чи палива. Було документально зафіксовано один випадок роздачі партією грошей в обмін на обіцянку проголосувати за цю партію, підкріплену наданням паспортних даних виборця. Втім, зазначена партія звинувачення відхилила, зазначивши, що це було спробою конкурентів по виборчих регіонах очорнити її.

Участь жінок

Законодавство України проголошує рівність між чоловіками та жінками у громадському і політичному житті. Квот щодо кількості жінок у списках кандидатів немає як таких, тому політичні партії та блоки вільні у прийнятті рішень щодо кількості та положення жінок-кандидатів у списках. Більшість політичних партій не звертаються окремо до жінок у своїх передвиборчих платформах, а питання, які стосуються жінок, не виступають окремими пунктами їхнього політичного порядку денного.

У складі Верховної Ради, термін повноважень якої завершується, представництво жінок було недосить репрезентативним, оскільки за результатами виборів 2006 р. до парламенту було обрано лише 39 жінок-депутатів (8,7%);, серед міністрів уряду немає жодної жінки. Так само незначним було представництво жінок й у списках кандидатів на цих виборах: вони склали лише 17,8% від загальної кількості претендентів. Серед 25 найбільш «прохідних» кандидатів жінки склали лише 1,6%.

Жінки були добре представлені в органах управління виборчим процесом. Приміром, з усього складу ДВК, відвіданих спостерігачами ММСВ у день виборів, жінки займали 67 відсотків посад голів ДВК, а загальна частка жінок у складі членів ДВК склала 74 відсотків.

Участь національних меншин

Під час виборчого процесу було відзначено кілька проблем, пов'язаних з участю у виборах представників національних меншин; імовірно причиною цього є сама виборча система країни, яка тяжіє до зменшення ролі регіональних розбіжностей та особливостей. Прояви антисемітизму та ксенофобії по відношенню до представників національних меншин були лише маргінальними; при цьому було відзначено кілька випадків застосування з цілями приниження елементів «чорного піару» (зокрема, проти НУ-НС) зображенням кандидатів під зіркою Давида або зазначенням наявності в них громадянства Ізраїлю.

ЗМІ

Загальнонаціональні ЗМІ забезпечили широке висвітлення передвиборчої кампанії та політичних подій у різноманітних програмах, в т.ч., у випусках новин, програмах політичних

дискусій та передвиборчих дебатів. Висвітлення стосувалося переважно найбільших парламентських партій.

Водночас, лишається занепокоєння щодо відсутності прозорості у питаннях прав власності на ЗМІ, відсутності громадського каналу мовлення та незалежного регуляторного органу з питань ЗМІ. Представники деяких ЗМІ підтвердили існування поширеної практики продажу інформаційних блоків учасникам виборчих перегонів без чіткого маркування таких блоків як політичної реклами. Така практика суперечить виборчому законодавству. МСВ ОБСЄ/БДПЛ виявила значну кількість прикладів цього у програмах новин, інтерв'ю та друківаних статтях.

Більшість національних телеканалів забезпечували однаково за обсягом висвітлення основних політичних фігурантів та учасників виборів у переважно нейтральній або позитивній тональності. За даними проведеного МСВ моніторингу ЗМІ, три партії та блоки (БЮТ, ПР та НУ-НС) разом отримали найбільше ефірного часу у програмах новин кожного з національних телеканалів, моніторинг яких здійснювався. ПР отримала найбільше ефірного часу, відведеного на політичну рекламу учасників передвиборчої кампанії, у блоках новин *СТБ*, *5-го каналу*, *Інтеру*, *УТ-1*, *ТВ Ера*, *НТН* та *ТРК Україна* (із обсягом висвітлення від 13% до 22%); БЮТ лідирувала у випусках новин таких телеканалів, як *1+1* та *ICTV* (17% та 14% відповідно). Деякі інші партії отримали значну кількість позитивного ефіру та окремих телеканалів (приміром, Блок В. Литвина – на *ТВ Ера*, а Партія вільних демократів – на *НТН* та *1+1*). Відчутні частки ефірного часу на всіх телеканалах, що піддавалися моніторингу, отримали СПУ та КПУ, хоча ці частки здебільшого не перевищували 4% на кожен з них.

Усі телеканали, моніторинг яких здійснювався, надавали значну частину ефірного часу висвітленню діяльності Уряду та, меншою мірою, Президента; це стосувалося, зокрема, державного телеканалу, яке присвятило 28% часу програм новин висвітленню діяльності Уряду, та 20% -- Президента. Беззаперечними фаворитами регіональних державних каналів телемовлення були місцеві органи державної влади. ЗМІ стикалися з труднощами, пов'язаними з чітким розрізненням ролей політичних діячів, тобто політичної приналежності тих чи інших державних посадовців, які займалися агітацією.

Всі учасники виборчих перегонів мали змогу представити свої виборчі платформи у державних ЗМІ: відповідно до вимог ЗВНДУ, телеканал *УТ 1*, державне радіо *УР 1*, газети «Урядовий кур'єр» та «Голос України» надавали усім партіям ефірний час та друковані площі за рахунок державного бюджету. Загалом добре висвітлення у ЗМІ дістала ЦВК, хоча участь ЗМІ в освіті виборців не позначалася масштабністю.

Державна газета «Урядовий кур'єр» присвятила 65% площі її шпальт висвітленню діяльності Уряду, та ще 23% -- Президентів; стиль висвітлення був позитивний. Висвітлення інших політичних фігур у державній газеті «Голос України» зосереджувалося на парламентських партіях. Приватний тижневик «Дзеркало тижня» надавав швидше критичні зображення політичних діячів, зосереджуючись на основних кандидатах. Інші недержавні газети, моніторинг яких здійснювала МСВ ОБСЄ/БДПЛ, у висвітленні перебігу передвиборчої боротьби демонстрували прихильність до певних політичних партій.

Стабільну, помітну платну політичну агітацію в основних ЗМІ вели лише деякі партії, зокрема, БЮТ, ПР, НУ-НС, СПУ, та Блок В. Литвина. Повсюдно поширеними у матеріалах платної політичної реклами були «чорний піар» та негативне змалювання політичних опонентів.

15 вересня УТ 1 та УР 1 транслювали звернення Президента під час політичної акції, організованої НУ-НС у Львові; у своїй промові Президент закликав присутніх підтримати НУ-НС. Державні ЗМІ поінформували МСВ ОБСЄ/БДПЛ, що висвітлення цього заходу здійснювалося на замовлення Президента. Хоча Закон України «Про процедуру висвітлення у ЗМІ органів державної влади» й дає державним установам право вимагати висвітлення у державних ЗМІ, саме таке застосування зазначеного закону вочевидь надало одному політичному блоку несправедливої переваги, а отже, викликає занепокоєння фактом використання державних можливостей для цілей політичної пропаганди.

Скарги та апеляції

Зміни та доповнення до ЗВНДУ скасували можливі невідповідності між цим законом та Кодексом адміністративного судочинства, зазначивши, що рішення судів першої інстанції переглядатимуться відповідно до процедур, передбачених у зазначеному Кодексі. Завдяки надання прерогативи судовим рішенням вдалося уникнути можливого паралельного розгляду позовів судами та виборчими комісіями.

Суди активно займалися розглядом пов'язаних з виборами спорів. Значна кількість направлених до судів скарг не тільки вимагали відновлення прав, але також передбачали надання пояснень з деяких не охоплених законодавством питань. Від початку передвиборчої кампанії адміністративні суди м. Києва винесли рішення у більш ніж 50 справах. За деякими виключеннями, суди розглядали справи вчасно. У випадках, спостереження за якими вела МСВ ОБСЄ/БДПЛ, суди продемонстрували справжню волю до прозорого розгляду справ.

Більшість позовів, у яких оскаржувалися рішення, дії або бездіяльність ЦВК щодо реєстрації списків кандидатів у депутати (див. Розділ «Реєстрація кандидатів»), або містилися звинувачення у незаконних методах ведення передвиборчої агітації, були задоволені судами. 18 вересня Київський окружний адміністративний суд задовольнив позов НУ-НС, в якому кандидат від СПУ, що обіймає посаду Міністра внутрішніх справ, звинувачувався у незаконній політичній агітації, але Адміністративний апеляційний суд 22 вересня скасував це рішення.

Кілька положень ЗВНДУ були оскаржені у Конституційному суді. 27 серпня Президент зробив подання щодо конституційності Статті 102 Закону, зокрема стосовно ролі ДПСУ у складанні списків виборців, посилаючись на те, що зазначена служба цим порушувала роль ЦВК як зберігача Реєстру виборців згідно з Законом України «Про Державний реєстр виборців».

Станом на 29 вересня суб'єкти виборчого процесу подали до ЦВК 90 скарг, у більшості з яких було відмовлено з процедурних підстав без розгляду справи по суті. По суті було розглянуто лише 16 скарг, у задоволенні яких, втім, також було згодом відмовлено. Однією з небагатьох скарг, які ЦВК задовольнила, була скарга від СПУ, в якій Президент звинувачувався у незаконній політичній агітації. ЦВК ухвалила, що заклики до громадян голосувати за певну партію були несумісними з виконанням обов'язків Президента. НУ-НС оскаржив це рішення ЦВК 24 вересня, а 28 вересня суд взагалі скасував його.

Внутрішні та міжнародні спостерігачі

Українське законодавство передбачає національне та міжнародне спостереження за виборами. ЦВК зареєструвала спостерігачів за виборами від 14 громадських організацій України, 10 міжнародних організацій, та 11 дипломатичних представництв. Крім того, дозвіл

на спостереження за процесом виборів отримали також представники партій. Впродовж всього передвиборчого періоду групи спостерігачів мали змогу безперешкодно здійснювати свою діяльність. Найбільш масштабних спостережних зусиль доклав Комітет виборців України (КВУ), який розмістив близько 4,000 спостерігачів та опублікував до дня виборів вісім звітів про результати спостереження. КВУ також долучився до підвищення поінформованості виборців та організацію навчання для членів ДВК. Активні заходи зі спостереження здійснювали інші внутрішні та міжнародні організації, такі, як «ОПОРА» та ENEMO.

День виборів

День виборів пройшов спокійно, процес голосування в цілому відбувався організовано та прозоро. За попередніми даними ЦВК, явка виборців склала 63%; спостерігачі ММСВ оцінили як «добре» або «дуже добре» процес голосування на 98% виборчих дільницях, які вони відвідали. Розуміння виборчих процедур членами ДВК отримало позитивну оцінку в 95% випадків. Значних регіональних розбіжностей у проведенні голосування помічено не було. Процедури відкриття голосування загалом було дотримано, й вони отримали оцінку «добре» або «дуже добре» у 97% випадків. Майже всі виборчі дільниці, на яких проводилося спостереження за відкриттям голосування, розпочали свою роботу вчасно.

Основні проблеми, помічені під час голосування, були пов'язані зі списками виборців. У 25% відвіданих дільниць спостерігачі були свідками того, як виборці не могли проголосувати через те, що їхніх прізвищ не було у списках виборців. Ця проблема була більш поширеною на сході країни (31%), аніж на заході (18%), та вплинула більше на міських жителів, аніж на мешканців сільських місцевостей. Крім того, в 1% відвіданих виборчих дільниць спостерігалися відмови виборцям у праві голосу з неналежних підстав.

Не було узгодженості у використанні даних списків, надісланих до ОВК Державною прикордонною службою України. Чимало ДВК по всій країні так і не отримали цих списків взагалі, іншим дільничним виборчим комісіям сказали їх не використовувати або навпаки, надали розпорядження позначати чи викреслювати вказані у них прізвища зі списків виборців. Чимало спостерігачів, які працювали у різних куточках України, повідомили, що виборці, чий прізвища були позначені чи викреслені, тим не менш могли проголосувати за умови особистої появи на виборчій дільниці, інколи з пред'явленням закордонного паспорту.

Обстановка у виборчих дільницях та довкола них була оцінена як дуже позитивна. Труднощі з прибуттям до виборчих дільниць громадян з фізичними вадами були відзначені лише у 6% відвіданих дільниць, надмірні скупчення людей – у 2% випадків. Практично не траплялося повідомлень про довгі черги бажаючих проголосувати, спроби політичної пропаганди у день виборів, випадки напруження, громадських заворушень, залякування виборців або спроб вплинути на їхнє волевиявлення. Кілька ДВК (3%) не отримали усі необхідні матеріали для проведення виборів.

Протягом спостереження були виявлено лише поодинокі випадки, пов'язані з незначними процедурними проблемами або невідповідностями. На 5% відвіданих виборчих дільниць не всі виборці користувалися кабінками для таємного голосування; при цьому неодноразові проблеми із забезпеченням таємності голосування повідомлялися лише на 1% виборчих дільниць, де працювали спостерігачі. На 6% відвіданих виборчих дільниць спостерігалися випадки групового (сімейного) голосування. Спостерігачі також повідомили про випадки голосування за дорученням або «надання допомоги» виборцям під час голосування (по 1% випадків відповідно), виявлення зовнішньо ідентичних підписів виборців у списках виборців

(2% випадків), або неналежного опечатування скриньок для голосування (3%). Було зареєстровано лише два випадки використання виборчих бюлетенів із заздалегідь проставленими позначками, а також п'ять випадків імовірного масового вкидання бюлетенів у скриньки.

Незважаючи на те, що постійна присутність на виборчих дільницях осіб, які не мають на це права (переважно, працівників міліції), була відзначена на 4% відвіданих дільниць, надійшло лише кілька повідомлень про спроби таких осіб керувати роботою ДВК або втручатися у неї. Внутрішні та міжнародні спостерігачі з інших організацій були помічені на 31%, а спостерігачі від партій та блоків – на 99% відвіданих дільниць. Небажання членів ДВК повноцінно співпрацювати зі спостерігачами було відзначено на 2% виборчих дільниць.

Підрахунок голосів отримав оцінку «добре» або «дуже добре» у 94% звітів. Розбіжностей за регіональним принципом, як також і за принципом поділу між міськими та сільськими виборчими дільницями, помічено не було. На деяких виборчих дільницях під час підрахунку голосів не були дотримані всі необхідні процедури: подекуди до протоколу не була внесена кількість підписів громадян, зареєстрованих у списках виборців; не проводилися підрахунок та анулювання невикористаних виборчих бюлетенів, не підраховувалися корінці бюлетенів, або не здійснювалося прилюдне оголошення кількості голосів, відданих виборцями під час голосування за того чи іншого учасника. В одному з п'яти випадків підрахунку голосів, за якими проводилося спостереження, не була повною мірою дотримана послідовність процедур підрахунку. При цьому надійшло лише два звіти про фальсифікацію даних виборчих списків, результатів або протоколів виборів. За лише поодинокими виключеннями ДВК обґрунтовано та послідовно проводили оцінку дійсності виборчих бюлетенів.

У 97% випадків підрахунку голосів, за якими проводилося спостереження, члени ДВК погодилися із зафіксованими у протоколі результатами. Спостерігачі ММСВ повідомили, що у 11% випадків підрахунку голосів ДВК мали проблеми з заповненням протоколу про результати голосування. На переважній більшості виборчих дільниць копії протоколів про результати голосування були вивішені для публічного ознайомлення, а також роздані спостерігачам та іншим особам, які мали право на отримання таких копій. Присутність сторонніх осіб під час підрахунку голосів була помічена лише на п'яти виборчих дільницях з усієї кількості дільниць, на яких проводилося спостереження. Спостерігачі ММСВ не повідомляли про жодні серйозні проблеми з перевезенням протоколів до ОВК.

Дотримання процедур звірки та остаточного підрахунку в ОВК переважно отримало позитивну оцінку (у 86% випадків – «добре» або «дуже добре»). Більшості ОВК, за якими проводилося спостереження, доводилося відправляти документи назад до ДВК для виправлення виявлених у протоколах недоліків; при цьому кількість таких ДВК у більшості округів була незначною. Майже половина ОВК, у яких були присутні спостерігачі від ММСВ, відмовила останнім у доступі до кімнати, де відбувалося внесення даних про результати голосування до комп'ютера з метою подальшої передачі до ЦВК. Крім того, окремі групи повідомляли, що їх обмежували у веденні спостереження й не надавали необхідної інформації. Присутність сторонніх осіб була зареєстрована у 6% ОВК, ще у 9% випадків особи, які не були членами ОВК, втручалися у роботу останніх або керували ними.

*Це є неофіційний переклад Заяви з англійської мови.
Єдиним офіційним документом є її англomовний варіант.*

ІНФОРМАЦІЯ ПРО МІСІЮ ТА ПОДЯКИ

Офіс МСВ ОБСЄ/БДПЛ було відкрито в Києві 10-го серпня 2007 року у складі 67 експертів та довгострокових спостерігачів, розміщених у м. Києві та 21 обласному центрі. В день виборів ММСВ розмістила 803 спостерігачі із 47-ми держав – учасниць ОБСЄ, в тому числі 60 членів делегації ПА ОБСЄ, 33 членів делегації ПАРЄ, 31 членів делегації Європейського Парламенту, та 16 членів делегації ПА НАТО. ММСВ спостерігала за голосуванням у понад 2,950 виборчих дільниць із 33,974 існуючих, а також за підрахунком бюлетенів у 216 виборчих дільницях. ММСВ також спостерігала за встановленням підсумків голосування у 82 ОВК.

Голова ОБСЄ призначив Віце-президента Парламентської Асамблеї ОБСЄ та Голову Делегації ПА ОБСЄ пані Тоне Тінгсгард Спеціальним координатором групи короткострокових спостерігачів ОБСЄ. Делегацію ПАРЄ очолювала п. Ханне Северінсен, Делегацію Європейського Парламенту очолював п. Адріан Северін; Делегацію ПА НАТО очолював п. Ян Петерсен, а Місію спостереження за виборами ОБСЄ/БДПЛ -- п. Посол Одрі Гловер.

ММСВ висловлює подяку Міністерству закордонних справ України, Центральній виборчій комісії України, іншим центральним та місцевим органам влади за їхнє сприяння та співпрацю впродовж періоду здійснення спостереження. ММСВ також високо цінить підтримку, надану впродовж здійснення місії спостереження Офісом Координатора проектів ОБСЄ в Україні, іншими міжнародними організаціями та дипломатичними представництвами.

За більш детальною інформацією звертайтеся до:

- п. Посла Одрі Гловер, Голови МСВ ОБСЄ/БДПЛ (тел в Києві: +38-044-581-05-05);
 - п. Урдур Гуннарсдоттір, Речника ОБСЄ/БДПЛ (тел. у Варшаві: +48-603-683 122) або п. Жілія Сафі, Радника з виборчих питань ОБСЄ/БДПЛ (тел. у Варшаві: +48-22-520 0600);
 - п. Андреаса Бейкера, ПА ОБСЄ (тел. у Копенгагені: +45-60-10-80-30 та в Києві: +38-06-381-16-222);
 - п. Розаріо Пардо, Відділ комунікації ПАРЄ (тел. у Страсбурзі: +33-388-41-31-93)
 - п. Ральфа Пайна, Європейський Парламент (+32-498-983 587)
 - п. Девіда Хоббса, ПА НАТО (тел. у Брюсселі: +32 478-554-816)
-